

Za Ladislavem Hejdánkem

Adam Šůra

in: Paměť a dějiny, 2020, n. 1, p. 101–102

in: Paměť a dějiny, 2020, č. 1, str. 101–102

◆ nekrolog, česky, vznik: 2020 ◆ web

◆ obituary, Czech, origin: 2020 ◆ web

Za Ladislavem Hejdánkem

Adam Šůra, Paměť a dějiny 2020/2, s. 101–102

Sepětí Charty 77 s mezinárodními dohodami o lidských právech dnes považujeme za samozřejmé. Budoucí chartisté však neměli dopředu jasno v tom, jak své vystoupení zformulují a o co ho opřou. Lidskoprávní úmluvy doporučil až filozof Ladislav Hejdánek. Jako jeden z prvních je měl pečlivě nastudované a rozpoznal jejich dalekosáhlý potenciál.

Ladislav Hejdánek ukončil svou pozemskou pouť letos 28. dubna, v nedožitých třidevadesáti letech. S těžkou, vyčerpávající nemocí bojoval dlouho. Do posledních měsíců však udržoval korespondenci s přáteli, redigoval své starší texty, přemýšlel. Filozofie byla jeho povoláním.

Dostal se k ní oklikami přes jiné obory. Jako gymnazista zkoumal možnosti genetiky, chemie, fyziky. Nejen četbou, ale i vlastními experimenty. Talent pronikat do nitra argumentů ho pak dovedl k symbolické logice. Rozhodl se ji studovat v rámci matematiky na tehdejší přírodovědecké fakultě. Následně přestoupil na filozofii, kde ho výrazně oslovil nenápadný seminář vedený soukromým (tedy nehonorovaným) docentem Janem Patočkou.

Ve filozofii našel Ladislav Hejdánek svůj myslitelský živel. Doba sice svobodnému myšlení nepřála, přesto se mu podařilo v roce 1952 dostudovat. V období poúnorových čistek se kvůli dlouhodobé nemoci na fakultě nevyskytoval, což ho pravděpodobně zachránilo před vyloučením. Pak se za něj přimluvili někteří učitelé. Kádrový posudek však měl takový, že zaměstnání v oboru nenašel. Nepomohli ani fakultní ochránci. *Ted' už se musíte starat sám*, řekl mu prý jeden z nich. Kariéru zahájil doktor filozofie Hejdánek jako kopáč.

Nepředmětné myšlení

Duchovně Hejdánka formovalo prostředí Akademické Ymky, ideově otevřeného sdružení středoškolské a vysokoškolské křesťanské mládeže. I po komunistickém zákazu pokračovalo v činnosti, zejména pod krytím studentských lesních brigád. Ráz mu vtiskly velké osobnosti českého protestantského myšlení, z nichž Emanuela Rádlu považoval Hejdánek za svého hlavního učitele.

Klíčová témata svého filozofování – pravdu a víru – převzal právě od něj. Nepřevzal však jeho styl. Zatímco ten Rádlův je publicisticky vstřícný, Hejdánek formuluje vůči čtenáři někdy vyložené nepřátelsky. Je to daň za filozofovu snahu proniknout do hloubky nově nastolených problémů. Jen pro představu: pravda není pro Hejdánka ani věčné dogma, ani „shoda myšleného se skutečností“, ale to, co rozhoduje a zároveň překonává vážně vedené spory. Zjevuje se v dialogu, vždy nově a živě. Víra zase neznamená věřit v to či ono, ale projevuje se ochotou bezpodmínečně nasadit své síly – s důvěrou v budoucí smysl. Řečeno bonmotem: nemáme věřit v Ježíše Krista, máme usilovat o víru Kristovu.

Obojí je pak provázané s tzv. ne-předmětným myšlením, které lze považovat za originální Hejdánkuv počin. Jedná se o filozofický pokus překonat dosavadní pojmovost, která umožňuje myslet přesně, ovšem s vážnými nedostatky: pojmy představují skutečnost, jako by se skládala z nehybných předmětů. Pohyb, změnu, vývoj uchopit neumějí, čímž se mýlí s podstatnými projevy života. O myšlení, které by obsáhlo i takové projevy, „nezpředmětňovalo“ je, a přitom neztrácelo na přesnosti, Hejdánek usiloval.

Autentická vášeň pro komplikované teoretické výzvy se však u něj nevylučovala s veřejnou činností. Vědomě navazoval na masarykovskou tradici – v prostředí Akademické Ymky velmi ctěnou – podle které má člověk za své myšlení osobně ručit a prověřovat ho životní praxí.

Socialismus bez křesťanství? Nemyslitelný

Právě s blízkými přáteli z Ymky založil v 50. letech Novou orientaci, mezigenerační sdružení protestantských laiků a farářů, které spojoval živý zájem o tzv. civilní interpretaci křesťanství. Jednou z krajních pozic tohoto duchovního proudu bylo přesvědčení, že křesťanství není náboženství, což filozoficky promýšlel i Ladislav Hejdánek.

Vůči státní diktatuře pak členové Nové orientace postupovali metodami, které nápadně předznamenávají budoucí Chartu. Opřeli se o státem formálně garantovanou „svobodu vyznání“ a zaznamenávali konkrétní případy jejího porušování. Petiční akce z roku 1963, která odvrátila chystaný zákon o povinnosti rodičů vychovávat děti v „ateistickém světonázoru“, patří k nejviditelnějším počínům s výrazným podílem členů Nové orientace. Angažovali se takto ovšem proto, aby se křesťané mohli bez překážek zapojit do úsilí o socialistickou společnost, neboť – Hejdánkovými slovy – *bez křesťanství není socialismus myslitelný*.

Na počátku 60. let se těžiště veřejné Hejdánkovy aktivity přesunulo do seminářů organizovaných v budově kolejí evangelické bohoslovecké fakulty na pražské adrese V Jirchářích. „Jircháře“ jsou dnes legendou. Prolomily trojí bariéru. Mezi křesťanskými církvemi: semináře byly od počátku pojaty ekumenicky. Mezi domácím a světovým duchovním myšlením: semináře seznamovaly účastníky s mysliteli, jejichž texty u nás kvůli komunistickým restrikcím nemohly vycházet. Mezi křesťanstvím a marxismem: v Jirchářích proběhly první pokusy o skutečně rovnoprávný dialog mezi křesťany (tehdy občany druhé kategorie) a marxisty (tehdy ideology vládnoucí diktatury).

S politickým táním šedesátých let začal Ladislav Hejdánek veřejně publikovat. Patřil k redakčnímu okruhu časopisu Tvář. Krátkou dobu mohl pracovat i ve Filozofickém ústavu ČSAV.

Past na Derridu

Je už šestnáct měsíců mluvčím, podepsal za tu dobu desítky různých dopisů, sdělení, dokumentů a protestů, napsal desítky Dopisů přáteli, v nichž se zabývá nejrozmanitějšími problémy naší společnosti, a při tom všem ještě kdesi pracuje jako topič. Chartu 77 Ladislav Hejdánek zásadním způsobem inspiroval a také se do ní zapojil. Naplno, jak to zachytil Václav Havel v jednom ze svých textů.¹

Hejdánek dovedl řídit, organizovat, nečinilo mu problém zavelet. Hlas měl silný, myšlení rychlé, povahu prudkou. (Strach z pronásledování a represí například překonával vztekem, který mu naskočil věru snadno.) Přesto ho nelze považovat za aktivistu. Řídil se pravidlem, které Jan Patočka zkoncentroval do paradoxu: *Filozof jde dopředu tak, že couvá*. Podrobněji: filozof slouží pravdě. Jako takový musí vědět, co dělá. Vyplývá z toho povinnost opakovaně se vracet k myšlenkám, činům i událostem, na kterých má podíl. Přezkoumávat je, usilovat o jejich hlubší pochopení, rozpoznávat vlastní omyly a odstraňovat je. V tomto smyslu Hejdánek zůstával filozofem důsledně. I v období nejhorčejší činnosti věnoval kvanta času myšlenkovým deníkům, kam zaznamenával své filozofické reflexe. Vstával kvůli tomu někdy i ve tři ráno, aby našel čas a potřebnou soustředěnost.

V 80. letech se věnoval organizaci a vedení bytových filozofických seminářů. Ač vyloučen z domácího akademického provozu, diskutoval na nich s předními evropskými akademiky ochotnými riskovat cestu do malé země ve východním bloku a podpořit tak své pronásledované kolegy. Šlo o jedinečná setkání. Za všechna připomeňme to s Jacquesem Derridou. Na věhlasného francouzského filozofa nastražila StB past: plánovala ho zatknout a obvinít z pašování drog. Akce však skončila blamáží a nejvíce vydělala samotné tajné policisty. Shodou neuvěřitelných okolností se totiž zpráva o Derridově zatčení dostala do Francie dříve, než k němu v Praze došlo.

Po pádu komunistického režimu mohl Ladislav Hejdánek konečně učit i na univerzitě. Jako profesor filozofie nakonec zakotvil na evangelické teologické fakultě. Patřil k pedagogům, kteří svůj vliv uplatňují nepřímou. I když k tomu jeho originální a systematické myšlení vybízelo, nezaložil vlastní filozofickou školu. Nevychovával přímé následovníky. Děsil se epigonů, kteří by jen replikovali jeho teze. Na obdiv reagoval ostrou kritikou obdivovatele.

¹ I HAVEL, Václav: *O lidskou identitu*. Rozmluvy, Praha 1990, s. 213.

Výčet jmen, neznámých i veleslavných lidí, které ovlivnil a nasměroval, se kterými spolupracoval, by přesto zabral mnoho řádek. Zmiňme proto jen jedno: Hejdánkovy manželky a celoživotní souputnice Hedy, rozené Kofránkové. Zatímco budoucí profesor a držitel mnoha vysokých vyznamenání studoval, filosofoval, angažoval se v přechytných veřejných aktivitách, paní Hejdánková se starala o domácnost a vychovávala jejich čtyři dcery. Činila tak s obdivuhodným nadhledem, i když rodina čelila relativní hmotné nouzi a časté šikaně ze strany tajné policie. Ladislav Hejdánek nikdy neopomněl zdůraznit její podíl: *Manželka to za mě doma všechno odedřela. Svého muže předešla o dva roky, zemřela v létě 2018.*